

Auli Paavola

Pirjo Honkavaara | Kaisu Muuronen | Päivi Mäkinen | Mervi Tolonen | Marjo Varsa

Ehkäisevän lastensuojelun kirjava todellisuus

Lastensuojelulain vaikutukset eri ammattiryhmien toimintatapoihin:
Mikä toimii, mikä takkuu, mitä pitäisi kehittää?

© Lastensuojelun Keskusliitto ja kirjoittajat

ISBN 978-951-9424-70-5 (pdf)
Kannet ja kuvitus: Elina Warsta

Lastensuojelun Keskusliitto
Armfeltintie 1,
00150 Helsinki
Puh. (09) 329 6011
toimisto@lskl.fi
www.lskl.fi

Sisällys

1 Johdanto.....	3
2 Aineiston ja tulosten analyysin kuvailu	3
3 Kyselyn tulokset.....	6
3.1 Lastensuojeluilmoitusten määrä on kasvanut.....	6
3.2 Yhteistyöstä on monenlaisia kokemuksia	7
Lastensuojelun asiantuntijoiden antama apu	7
Yhteistyön toimivuus	8
3.3 Ehkäisevän lastensuojelun voimavarat ja toimintatapojen muutokset ovat vähäisiä.....	11
Sosiaalityöntekijöiden työhön kohdistuu paljon erilaisia odotuksia	11
Ehkäisevän lastensuojelun toimintatavat ja -mahdollisuudet ovat parantuneet vain vähän	11
3.4 Ehkäisevien palvelujen tarjonta	13
3.5 Mikä toimii, mikä takkuu ja mitä pitäisi kehittää ehkäisevässä lastensuojelussa?	16
Lastensuojelulain tuomat parannukset ehkäisevään lastensuojeluun.....	16
Mitkä asiat ovat heikentyneet uuden lastensuojelulain myötä?	18
Ehkäisevän lastensuojelun kehittämistarpeet	18
4 Johtopäätökset	22
4.1 Ehkäisevän lastensuojelun vakiintuminen osaksi peruspalveluja	22
4.2 Ehkäisevän lastensuojelun toimintatavat ja käytettävissä olevat keinot	23
4.3 Lastensuojeluilmoitukset takaavat yhteistyön	23
4.4 Yhteistyö voimavarana.....	24
4.5 Johtamista ja rakenteita on kehitettävä	25

1 Johdanto

Lastensuojelun Keskusliitto ja Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia tekivät kesäkuussa 2010 kyselyn, jolla selvitettiin, miten lastensuojelulaki on vaikuttanut eri ammattiryhmien ehkäisevän lastensuojelun toimintatapoihin ja mahdollisuuksiin.

Ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lasten ja nuorten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua on kunnan peruspalveluissa, kuten äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa terveydenhuollossa, päivähoidossa, opetuksessa ja nuorisotyössä annettava erityinen tuki silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. Erityistä tukea voidaan järjestää kunkin hallintokunnan sisällä tai hallintokuntien välisenä yhteistyönä.

Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun tarvetta voidaan vähentää, jos lasten ja perheiden ongelmatilanteet havaitaan mahdollisimman varhain ja tarjotaan niissä tukea jo peruspalveluissa. Peruspalvelujen tuleekin tarvittaessa antaa erityistä ja kohdennettua tukea lapselle ja hänen perheelleen kun vanhempien voimavarat ovat riittämättömät. Päävastuu lapsen ja perheen auttamisessa on kunnan palveluissa siellä, missä se kulloinkin luontevimmin toteutuu. Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun asiantuntijat antavat konsultaatioapua muille viranomaisille.

Lasten ja nuorten parissa toimivalla ammattilaisella on velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus lastensuojeluviranomaisille silloin, kun hän havaitsee tai saa tietää sellaisia seikkoja, joiden vuoksi lapsen lastensuojelun tarve on syytä selvittää. Sosiaalityöntekijän on seitsemän arkipäivän kuluessa arvioitava, onko aiheellista tehdä lastensuojelutarpeen selvitys. Lapsen tilanteesta tehtävä lastensuojelutarpeen selvitys on tehtävä viimeistään kolmen kuukauden sisällä ilmoituksen vastaanottamisesta.

Aluehallintoviranomaiset (lääninhallitukset) ovat arvioineet lastensuojelulain voimaantumisen jälkeen sen toimivuutta. Yleisenä käsityksenä on, että laki on ollut hyvä. Resurseja sen toimeenpanoon ei ole kunnissa lisätty, vaikka lain myötä lastensuojelun tehtävät lisääntyivät. Sosiaalityöntekijöiden työn määrä on liian suuri voimavaroihin nähden. Ehkäisevän lastensuojelun näkökulmasta tietoa ei ole juurikaan saatavilla, ja se oli vaikuttimena tämän selvityksen tekemiselle.

2 Aineiston ja tulosten analyysin kuvailu

Kysely toteutettiin kesäkuussa 2010 verkkokyselynä. Se kohdistettiin äitiys- ja lastenneuvoloiden ja päivähoidon työntekijöille, sosiaalityöntekijöille, koulujen rehtoreille ja kuraattoreille sekä nuorisotyöntekijöille. Terveystieteiden tutkimuskeskus välitti kyselyn verkko-osoitteen neuvoloiden terveydenhoitajille ja OAJ koulujen rehtoreille ja päiväkoteihin. Talentia välitti tiedon sosiaalitoimistoihin perusturvajohtajille tai sosiaalijohtajille, sosiaalityöntekijöille ja perhetyöntekijöille sekä koulukuraattoreille ja päivähoidossa työskenteleville jäsenilleen. Nuorisotoimi sai tiedon kyselystä Suomen nuorisoyhteistyö Allianssin avustuksella. Lisäksi Helsingin ja Turun kaupunkien yhteyshenkilöt jakoivat tietoa kyselystä omista verkostoissaan. Tiedonkeruuta

täydennettiin elokuussa uusintakyselyllä. Vastauksia saatiin kaikkiaan 516. Ne jakautuivat vastaajatahojen mukaan:

Taulukko 1. Vastaajat työskentelypaikan mukaan

	n	%
Neuvolat	163	31,6
Päivähoito	120	23,3
Koulu	46	8,9
Nuorisotoimi	22	4,3
Sosiaalitoimi	143	27,7
Muut	22	4,3
Yhteensä	516	100

Tulosten tulkinnoista on jätetty pois 22 muualta tullutta vastausta, koska ne eivät edustaneet peruspalveluja. Raportoinnissa vastaajajoukko on siis 494.

Kyselyllä haluttiin koota tietoa erityisesti siitä, minkälaisia kokemuksia eri ammattiryhmillä on ehkäisevästä lastensuojelusta lastensuojelulain voimaantulon jälkeen: mikä toimii, mikä takkuu ja mitä on tarpeen kehittää. Kysely ei kuitenkaan anna suoranaisesti ammattiryhmäkohtaisia tietoja, vaan niitä on tulkittu toimipaikkakohtaisesti.

Kyselyssä tiedusteltiin muun muassa työntekijöiden yhteistyöstä, lastensuojeluilmoitusten tekemisestä, palvelujen riittävydestä ja lastensuojelulain aiheuttamista muutoksista työhön. Kysely sisälsi myös useita avoimia kysymyksiä mahdollisimman monipuolisten laadullisten tietojen saamiseksi. Tietyt myönteiset tai kielteiset asiat tulevat esiin useassa kohdassa.

Kyselyn tulokset eivät ole tilastollisesti merkitseviä eivätkä valtakunnallisesti kattavia, koska vastaajajoukon muodostuminen oli kyselyn toteuttamistavan vuoksi sattumanvarainen. Lisäksi tuloksia tulkittaessa on otettava huomioon, että koulu- ja nuorisotoimen vastauksia on selvästi vähemmän kuin neuvoloiden, päivähoidon ja sosiaalitoimen vastauksia.

Taulukko 2. Vastaaajien taustatiedot

Maakunta	n	%
Uusimaa	134	27,2
Itä-Uusimaa	6	1,2
Varsinais-Suomi	64	13
Satakunta	20	4,1
Kanta-Häme	17	3,5
Pirkanmaa	58	11,8
Päijät-Häme	15	3
Kymenlaakso	14	2,8
Etelä-Karjala	7	1,4
Etelä-Savo	19	3,9
Pohjois-Savo	39	7,9
Pohjois-Karjala	9	1,8
Keski-Suomi	17	3,5
Etelä-Pohjanmaa	14	2,8
Pohjanmaa	8	1,6
Keski-Pohjanmaa	3	0,6
Pohjois-Pohjanmaa	28	5,7
Kainuu	8	1,6
Lappi	12	2,4
Yhteensä	492	100
Työpaikkakunnan asukasluku		
Alle 10 000	88	18,2
10 001 - 30 000	104	21,5
30 001 - 50 000	77	15,9
50 001 - 100 000	67	13,8
yli 100 000	148	30,6
Yhteensä	492	100
Sosiaalipalvelut järjestää		
Kunta itse	416	84,6
Kuntayhtymä	51	10,4
Kunnallinen liikelaitos	10	2
Muu	8	1,6
En osaa sanoa	7	1,4
Yhteensä	492	100

3 Kyselyn tulokset

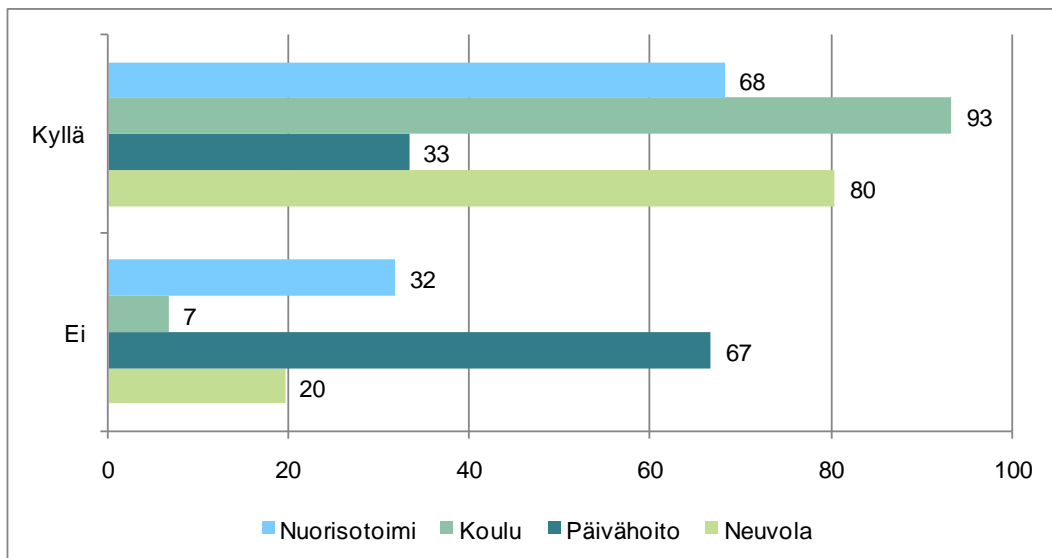
3.1 Lastensuojeluilmoitusten määrä on kasvanut

Jo ennen kyselyn laatimista oli tiedossa, että lastensuojeluilmoitusten määrä on lastensuojelulain voimaantulon jälkeen lisääntynyt. Tässä kyselyssä oltiin erityisen kiinnostuneita siitä, onko lastensuojeluilmoitusten tekemisessä vaihtelua eri työskentelypaikkojen välillä. Vastajilta tiedusteltiin ovatko he tehneet lastensuojeluilmoituksia viimeisen vuoden aikana sekä onko heidän tekemien lastensuojeluilmoitusten määrä muuttunut lastensuojelulain voimaantulon jälkeen.

Lastensuojelulakiin tehtiin helmikuussa 2010 muutoksia. Tässä yhteydessä otettiin käyttöön myös mahdollisuus tehdä pyyntö lastensuojelutarpeen arvioimiseksi yhdessä vanhempien kanssa sekä mahdollisuus ennakolliseen lastensuojeluilmoitukseen. Koska lakimuutos on vielä niin uusi, tässä selvityksessä ei ole otettu huomioon näitä uusia vireilletulon tapoja.

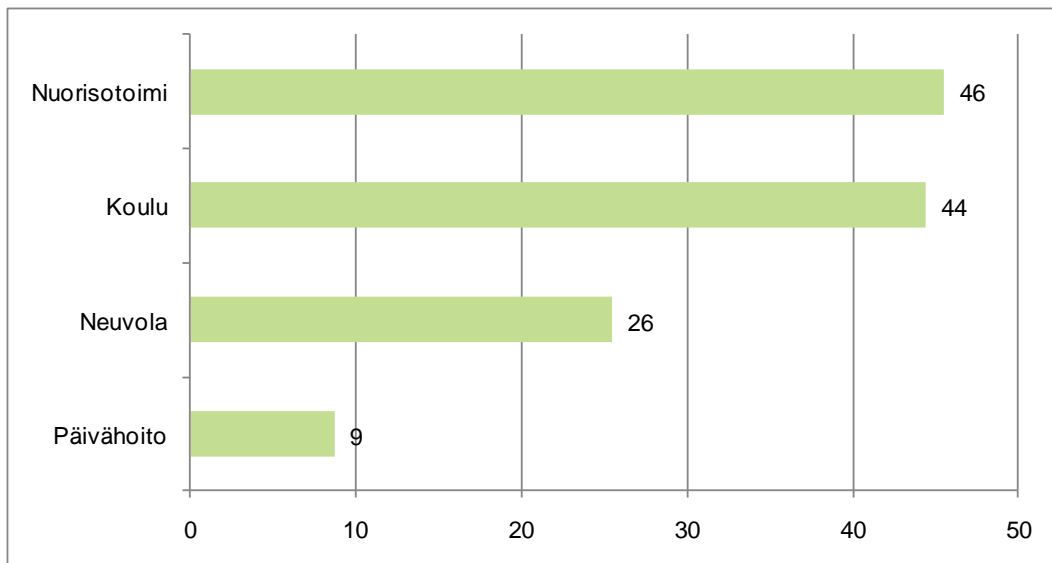
Lastensuojeluilmoitusten tekemisessä näyttäisi olevan vaihtelua työskentelypaikan mukaan. Useimmin lastensuojeluilmoituksia oli tehty kouluista ja neuvoloista, päivähoidosta ilmoituksia oli tehty selvästi harvemmin kuin muilta tahoilta.

Kuvio 1. Työyhteisössä tehdyt lastensuojeluilmoitukset työskentelypaikan mukaan

Puolet vastaajista toteaa lastensuojeluilmoitusten tekemisen pysyneen ennallaan lastensuojelulain muutoksen jälkeen. Kouluissa ja nuorisotyössä ilmoitukset ovat lisääntyneet eniten. Ilmoitusten määrän vähenemisestä kertoi vain muutama vastaaja.

Kuvio 2. Tehtyjen ilmoitusten määrän lisääntyminen lastensuojelulain voimaantulon jälkeen, % vastaajista

Vaikka koulun ja nuorisotoimen vastaajien määrä oli muihin nähden pienempi, on kuitenkin havaittavissa selvä trendi siitä, että kouluikäisten ja nuorten kohdalla ilmoitusten määrät ovat kasvaneet uuden lastensuojelulain myötä.

Lisäksi sosiaalitoimen vastaajilta tiedusteltiin vastaanotettujen lastensuojeluilmoitusten määrän muutostrendiä sekä suuruutta.

Sosiaalitoimen vastaajista kolme neljästä (76 %) kertoi vastaanotettujen lastensuojeluilmoitusten lisääntyneen. Lähes puolet arvioi, että ilmoitusten määrä oli kasvanut jonkun verran (11–25 %) ja kolmasosa arvioi kasvun olleen 25–49 %. Yli viidenkymmenen prosentin lisäyksestä kertoi 13 % vastaajista. Kahdeksan vastaajaa totesi tilanteen säilyneen ennallaan ja vain yksi oli havainnut ilmoitusten vähentyneen.

3.2 Yhteistyöstä on monenlaisia kokemuksia

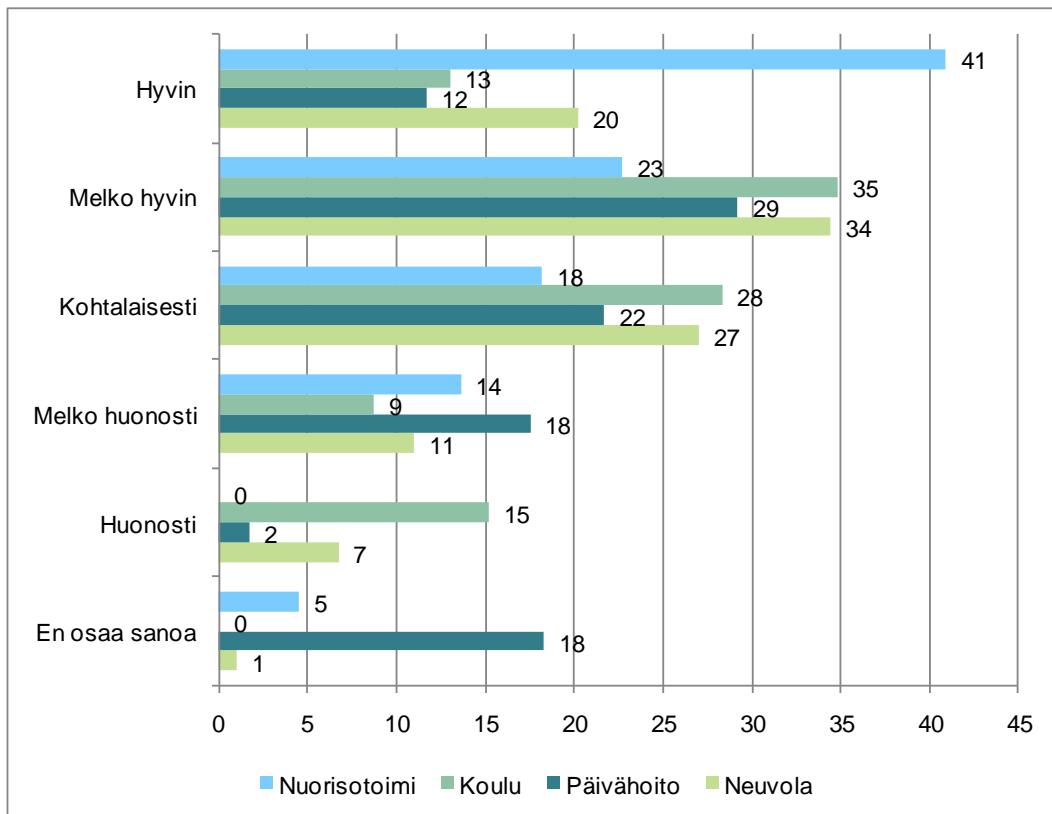
Lastensuojelun asiantuntijoiden antama apu

Peruspalvelujen toimijoilta kysyttiin, saavatko he tarvittaessa apua lastensuojelun asiantuntijoilta. Vastausta oli mahdollista perustella avovastauksella.

Kyselyn perusteella lastensuojelun asiantuntijat antavat apua lastensuojelukysymyksissä peruspalveluiden toimijoille melko toimivasti. Kaikkiaan puolet vastaajista saa apua hyvin tai melko hyvin ja neljäsosa kohtalaisesti. Vastausten mukaan nuorisotoimi kokee tilanteen parhaimmaksi.

Kuvio 3. Apu lastensuojelun asiantuntijoilta työskentelypaikan mukaan, %

Avovastausten perusteella näyttää siltä, että peruspalveluiden työntekijöillä on varsinkin pienissä kunnissa tietyt tutut sosiaalityöntekijät, joihin on helppo ottaa yhteyttä. Yhteisiä verkostokokouksiakin järjestetään joissakin kunnissa. Sosiaalityöntekijät ovat kuitenkin monesti vaikeasti tavoitettavia, mikä vaikeuttaa muiden työntekijöiden sekä perheiden nopeaa avun saamista. Vastauksissa näkyy myös tyytymättömyyttä sosiaalityöntekijöiden runsaaseen vaihtuvuuteen ja kiireeseen. Joskus kontakti sosiaalityöntekijään saadaan vasta kun tehdään lastensuojeluilmoitus, ei varhaisemmassa perheen tukemisen vaiheessa. Neuvoloissa ja päiväkodeissa kaivataan konkreettista apua varhaiseen tukemiseen.

Kritiikkiä annettiin lisäksi siitä, etteivät sosiaalityöntekijät arvosta muiden ammattilaisten asiantuntemusta. Useat terveydenhoitajat pitivät myös sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuutta yhteistyötä hankaloittavana tekijänä.

Pienissä kunnissa (alle 30 000 asukasta) peruspalvelujen työntekijät saavat apua lastensuojelun asiantuntijoilta kaikkein parhaiten. Keskikokoisissa kunnissa (30 000–50 000 asukasta) avun saanti näyttää olevan heikointa.

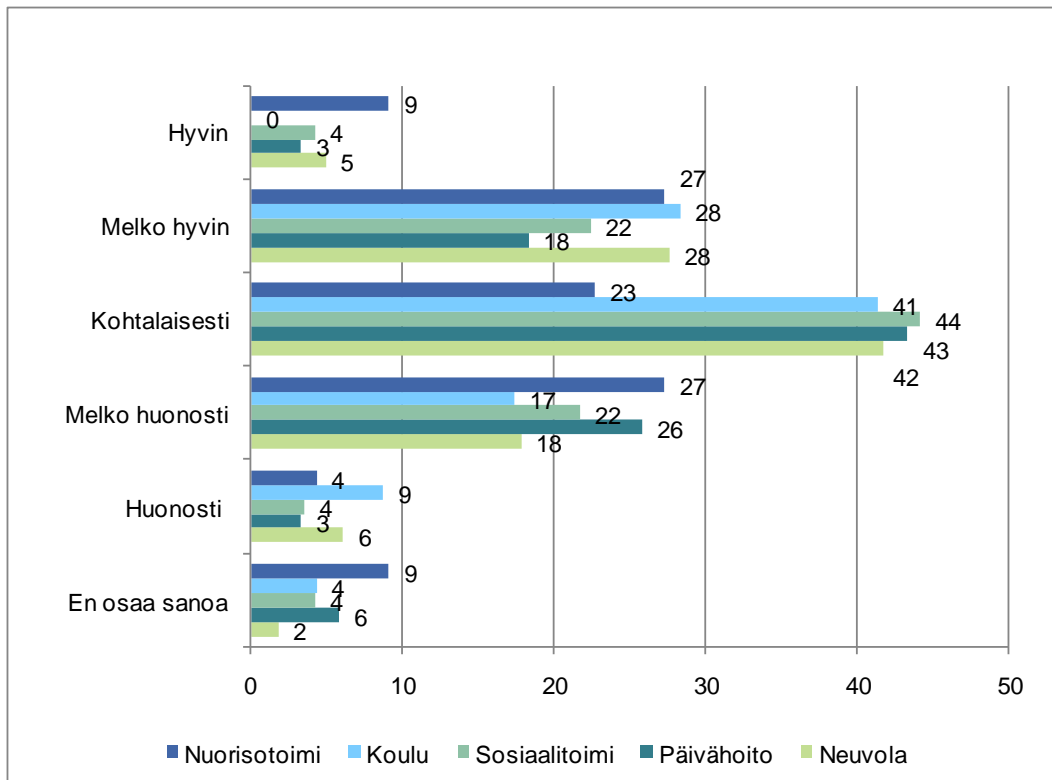
Yhteistyön toimivuus

Toimiva yhteistyö on ehkäisevän lastensuojelun tärkeä resurssi. Kyselyssä tiedusteltiin yhteistyön toimivuutta eri sektoreiden välillä. Vastausta oli mahdollista perustella avovastauksella. Avovastauksissa peruspalveluiden työntekijät arvioivat yhteistyön sujuvuutta useimmin suhteessa sosiaalitoimeen.

Kaikkien sektoreiden työntekijöillä on yhteistyöstä sekä myönteisiä että kielteisiä kokemuksia. Kaikista vastaajista vain 4 % koki, että yhteistyö toimi hyvin, 24 %:n mukaan melko hyvin. Arvosana kohtalainen oli kaikkein yleisin, 42 %. Parhaiten yhteistyö näyttää toimivan neuvolan ja nuorisotoimen verkostoissa, mutta kaiken kaikkiaan erot eivät ole suuria eri sektoreiden välillä. Päivähoito antaa avovastauksissa kuitenkin eniten kritiikkiä yhteistyön toimivuudesta.

Yhteistyön toimivuus saa vastaajilta huonomman arvosanan kuin edellä käsitelty avun saanti lastensuojelun asiantuntijoilta.

Kuvio 4. Yhteistyön toimivuus ehkäisevässä lastensuojelussa eri sektoreiden välillä työskentelypaikan mukaan, %

Neuvoloiden terveydenhoitajien yhteistyötä koskevista avovastauksista 34 % sisälsi myönteisiä kokemuksia. Vastaajat nostivat esille erityisesti yhteistyöryhmät ja tiimit hyvinä yhteistyön foorumeina. Näissä lapsiperheitä auttavat toimijat tapaavat säännöllisesti toisensa. Myös perhetilanteen seuraaminen ja asiaan puuttuminen ennalta ehkäisevästi voidaan jakaa usean työntekijän kesken. Monessa vastauksessa tuodaan esiin pienen paikkakunnan etuna, että ollaan tuttuja ja yhteistyö on toimivaa. Yhteistyön kustannuksista vastaaminen tuottaa ongelmia esimerkiksi silloin, kun opetustoimi, nuorisotyö ja päivähoito ovat kunnan palveluita ja sosiaali- ja terveydenhuolto ovat maakunnan palveluita.

Neuvoloissa on myös paljon kokemuksia yhteistyön yksipuolisuudesta. Sosiaalitoimi ottaa heidän antamaansa tietoa hyvin vastaan, mutta palautetta tulee huonosti. Neuvoloissa ei tiedetä, mitä apua sosiaalityöntekijä on heidän lähettämilleen perheille antanut, koska lastensuojelulaki ei mahdollista tietojen antamista ilmoittajataholle. Lisäksi sosiaalityöntekijöiden suuri vaihtuvuus sekä uudet kuntaliitokset ja yhteistyöalueet hankaloittavat yhteistyötä.

"Sosiaalityöntekijät ovat työssään niin kuormittuneita, että kynnyksellä ottaa yhteyttä ja pyytää apua ja tukea on noussut. Lastensuojeluilmoitus tuki vastaanotetaan, mutta yhteistyötä "harmaalla alueella" toivon nykyistä enemmän."

Päivähoidossa suhtaudutaan avovastausten perusteella muihin toimijoihin verrattuna selkeästi kriittisemmin yhteistyön toimivuuteen. Monien vastaajien mielestä yhteistyö on todella vähäistä ja riittämätöntä. Sosiaalitoimen vaihtoehtoisuus vaikeuttaa yhteistyötä. Päivähoidon avovastauksista 27 % sisälsi joitakin myönteisiä näkemyksiä yhteistyön toimivuudesta.

"Konsultointi eri osapuolten kanssa toimisi varmasti paremmin, jos asiaa tehtäisiin tunnetummaksi. Edelleen mennään liian paljon salassapito- ja salassapito-velvollisuuden taakse!"

"Jokainen toimii omalla sektorilla ja lasta koskeva tieto kulkee huonosti. Siirtopalavereita pitäisi järjestää enemmän lapsen siirtyessä päivähoitosta kouluun yms. Lastensuojelu "pimittää" myös lasta hoitavilta tahoilta tietoa, vaikka vanhemmat ovat antaneet luvan kertoa perheen asioista myös lasta hoitaville tahoille."

Rehtoreiden ja kuraattoreiden vastauksissa tuodaan usein esiin huoli sosiaalityöntekijöiden resurssipulasta ja työntekijöiden vaihtuvuudesta. Ne vaikeuttavat yhteistyötä. Epäkohtana todettiin, ettei lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä saa mukaan neuvotteluihin kouluun. Kirjallinen lastensuojeluilmoitus on keino saada yhteistyötä. Koulujen avovastauksista yli kolmasosassa kerrotaan yhteistyön myönteisistä kokemuksista.

"Opettajien on äärimmäisen hankalaa tehdä lastensuojeluilmoituksia. He pelkäävät ilmoituksella olevan negatiivista vaikutusta vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön. Vanhempia ja perheen ns. koskemattomuutta suojellaan lapsen edun kustannuksella. Myös omaa itseä suojellaan, ei haluta nähdä ongelmia tai sitten ne kaadetaan koulukuraattorille, joka ei kuitenkaan voi olla ainoa lastensuojeluilmoitusten tekijä koulussa."

Nuorisotoimessa on hyviä kokemuksia lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmien vaikutuksista yhteistyöhön. Nuorisotyöntekijät toivovat parempaa yhteistyötä erityisesti koulun kanssa.

"Nuorisotyö voisi olla huomattavasti varhaisemmassa vaiheessa tukemassa nuoria, jos tietoa joidenkin nuorten oireilusta olisi saatavilla."

Sosiaalitoimen vastaajien kokemukset yhteistyöstä muiden toimijoiden kanssa vaihtelevat suuresti. Joskus sosiaalitoimella on hyvää yhteistyötä neuvolan ja päivähoitajan kanssa, joskus taas yhteistyö toimii paremmin koulun kanssa. Nuorisotoimen kanssa yhteistyötä näyttää olevan aika vähän.

Kokemukset yhteistyön ajoittumisesta ovat myös ristiriitaisia. Toisten sosiaalitoimen edustajien mielestä heihin otetaan yhteyttä liian myöhään ja vain lastensuojeluilmoituksen vuoksi. Toisten mielestä taas muut toimijat eivät panosta riittävästi ehkäisevään työhön ja lastensuojelun sosiaalityöntekijälle kasautuu kaikki. Sosiaalityöntekijöiden mielestä peruspalveluissa pitäisi olla enemmän lastensuojelun osaamista. Pienissä kunnissa yhteistyö näyttää kaiken kaikkiaan toimivan parhaiten. Sosiaalitoimen vastaajien avovastauksista peräti 41 %:ssa on myönteisiä kokemuksia yhteistyöstä.

Kuntakoon mukaan tarkasteltuna yhteistyö saa parhaimmat arviot pienten kuntien (alle 30 000 asukasta) edustajilta, keskikokoisissa kunnissa huonoimmat (30 000–100 000 asukasta). Yli 100 000 asukkaan kunnissa yhteistyö näyttää toimivan paremmin kuin keskikokoisissa.

3.3 Ehkäisevän lastensuojelun voimavarat ja toimintatapojen muutokset ovat vähäisiä

Sosiaalityöntekijöiden työhön kohdistuu paljon erilaisia odotuksia

Sosiaalitoimen edustajilta tiedusteltiin, kuinka paljon he voivat käyttää työajastaan ehkäisevään lastensuojeluun. Peräti 41 % vastaajista ilmoitti, että ehkäisevään lastensuojeluun ei ole lainkaan aikaa ja 37 %:lla ehkäisevän työajan osuus on alle 25 %.

Tulos kertoo sosiaalityön vaikeasta todellisuudesta. Lastensuojelulain mukaan ehkäisevä lastensuojelu kuuluu peruspalvelujen toimintaan. Sosiaalityöntekijöiden rooli on lähinnä toimia konsultoivina asiantuntijoina.

Peruspalveluissa on kuitenkin paljon odotuksia sille, että sosiaalityöntekijöiden pitäisi olla vahvasti mukana ehkäisevässä lastensuojelussa. Heiltä toivotaan konkreettista ja nopeaa apua ehkäiseviin ja varhaisen puuttumisen toimenpiteisiin sekä osallistumista verkostopalaveriinhin ja tiedon jakamista lastensuojelulaista. Tulosten perusteella vaikuttaa siltä, että peruspalvelujen työntekijöillä on joskus jopa väärä käsitys sosiaalityöntekijöiden tehtävistä ehkäisevässä lastensuojelussa.

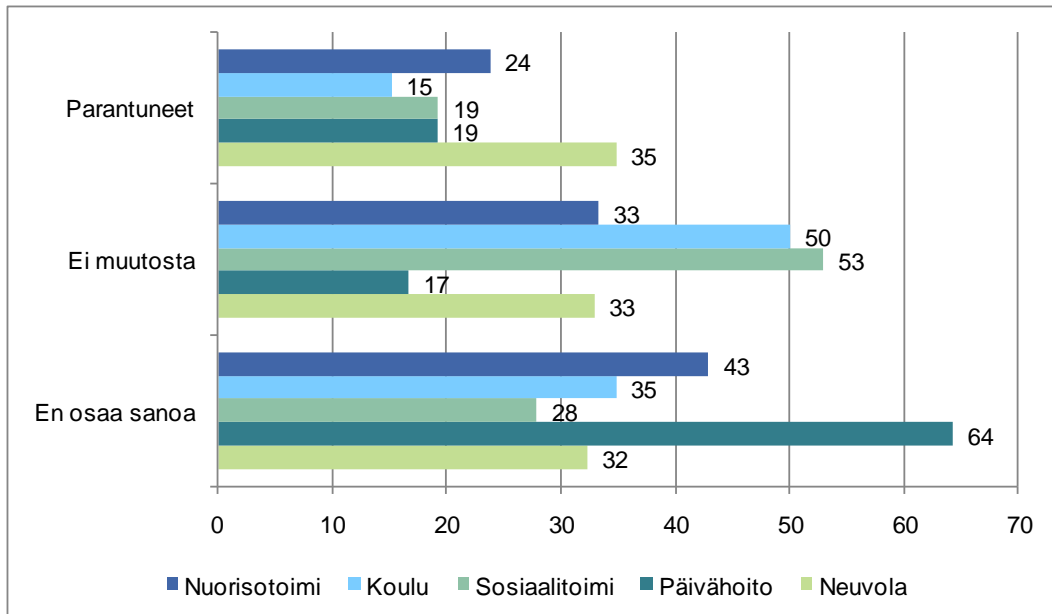
Ehkäisevän lastensuojelun toimintatavat ja -mahdollisuudet ovat parantuneet vain vähän

Suotuisten kasvuolosuhteiden luominen lapsille ja nuorille kunnassa edellyttää palvelujärjestelmän kehittämistä. Se merkitsee perus- ja erityispalveluiden sekä sektoreiden sisäisiä että sektorirajat ylittäviä yhteispalvelumuotoja. Lisäksi tarvitaan palvelujen sisällöllistä kehittämistä kasvatuksen tukemiseksi ja lapsen kehityksen turvaamiseksi.

Kaikilta vastaajilta kysyttiin, ovatko toimintatavat ja -mahdollisuudet ehkäisevään lastensuojeluun parantuneet lain voimaantulon myötä. Lisäksi vastaajilla oli mahdollisuus kirjoittaa perusteluja näkemyksilleen.

Kaikista vastaajista lähes 40 % toteaa, etteivät toimintatavat ja -mahdollisuudet ole parantuneet. Toisaalta sängen moni ei myöskään osannut ottaa asiaan kantaa. Neuvoloiden terveydenhoitajat kertovat muita useammin toimintatapojen ja -mahdollisuuksien parantumisesta.

Kuvio 5. Toimintatapojen ja -mahdollisuuksien parantuminen lastensuojelulain voimaantumisen myötä työskentelypaikan mukaan, %

Avovastausten mukaan neuvoloiden terveydenhoitajat ovat erityisesti saaneet rohkeutta puuttua ongelmiin varhaisessa vaiheessa. Kynnys tehdä lastensuojeluilmoituksia ja selvityspyyntöjä on madaltunut, ja yleensäkin yhteydenpito ja varhainen puuttuminen on helpottunut. Joihinkin neuvoloihin on saatu oma perhetyöntekijä, jonka työpanosta kovasti arvostetaan. Terveydenhoitajien mielestä eri toimijoiden yhteistyö on lisääntynyt.

Terveydenhoitajat tuovat avovastauksissa esiin runsaasti myös epäkohtia. Heidän mielestään konkreettista ehkäisevää apua ei perheille anneta riittävästi, jos perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. Esimerkiksi perhetyöntekijöiden työtä ja kotipalvelua on liian vähän. Koetaan, että sosiaalitoimi saadaan mukaan vasta, kun tehdään lastensuojeluilmoitus. Perheillä voi kuitenkin olla tarve saada esimerkiksi tukiperhe jo varhaisemmassa vaiheessa. Resurssipula on puute myös monessa neuvolassa.

Päivähoidon vastauksissa on suuri kirjo ja negatiivispainotteisia kokemuksia tuodaan esiin runsaasti (lähes 2/3 avovastauksista). Ehkäisevästä lastensuojelusta ja sen menetelmistä on liian vähän tietoa, ja päiväkotien resurssit koetaan liian vähäisiksi.

”Päivähoidossa ei ole riittävästi tietoa milloin lastensuojeluilmoitus tulee/voi tehdä. Johtajat olettavat, että päivähoiton työntekijällä tulee olla painavia perusteita tai todisteita jostain laiminlyönnistä. Pelkkä huoli ja näkemys eivät riitä.”

Positiivisiakin asioita päivähoiton vastaajat nostavat esiin. Jossakin kunnassa on saatu perustettua avoin päiväkotitoiminta, toisessa kunnassa se on lakkautettu. Joissakin kunnassa lastensuojelusta on järjestetty päivähoiton työntekijöille koulutusta, ja yhteistyökin on lisääntynyt. **Sosiaalitoimen** vastauksissa tulee vahvasti esiin henkilöresurssien puute ehkäisevässä työssä. Sosiaalityöntekijöiden mielestä poliittiset päättäjät ja ylemmät virkamiehet näkevät ehkäisevän lastensuojelun tarkoittavan sitä, että lisätään resursseja vain lastensuojeluun. Tämä on sinänsä hyvä asia, sillä lastensuojelussa ei varmasti ole liikaa käsipareja. Samalla

kuitenkin on jätetty panostamatta ehkäisevään, muiden toimijoiden tekemään lastensuojelutyöhön.

Sosiaalitoimen edustajat kokevat myös, että heihin kohdistuu liian suuria odotuksia ehkäisevän lastensuojelun tekemiseen. Sosiaalitoimessa epäillään, että ehkäisevän lastensuojelun toimijat eivät halua tai pysty toimimaan ilman lastensuojelun sosiaalityöntekijää. Sosiaalityöntekijä voi lastensuojelulainkin mukaan toimia kunnassa ”konsulttina” ehkäisevässä lastensuojelutyössä, ja tätä pidetään sosiaalitoimessa hyvänä ratkaisuna. Tällä hetkellä resurssitilanne on kuitenkin monissa kunnissa niin vaikea, etteivät lastensuojelun sosiaalityöntekijät ehdi hoitaa edes korjaavan lastensuojelun osuutta. Ehkäisevä lastensuojelu tulisi organisoida joltakin muulta sektorilta kuin lastensuojelusta. Rajan vetäminen ehkäisevän ja korjaavan työn välille on joskus hankalaa.

”Kunnan sisällä ei ole keskusteltu juurikaan siitä mitä ehkäisevän lastensuojelun kentällä tulisi tehdä, millaiselle toiminnalle ja tuelle olisi tarvetta. Lastensuojelu tekee työtä kovin itsenäisesti, eikä osallistu ehkäisevän lastensuojelutyön suunnitteluun muiden työntekijöiden kanssa. Ei ole tietoa kuka johtaisi ehkäisevää työtä kunnassamme!”

”Ehkäisevä lastensuojelu on huonosti organisoitua eikä sinne ole palkattu esim. sosiaalityöntekijää koordinoimaan työtä. Ehkäisevän lastensuojelun ja korjaavaa työtä tekevän lastensuojelun yhteistyö on huonoa. Ehkäisevän lastensuojelun resurssit ovat huonot ja työnkuva epäselvä”

Kouluissa ei juurikaan nähdä, että toimintatavoissa olisi tapahtunut mitään myönteistä muutosta lastensuojelulain myötä. Toimitaan pääasiassa niin kuin ennenkin. Korjaavaa lastensuojelua ja kriisitilanteita on niin paljon, ettei ehkäisevälle työlle ole riittävästi aikaa. Kouluissa koetaan, että lastensuojelulain tuntemus on heikko.

”Koulutoimessa ei tiedetä tarpeeksi lastensuojelulaista. Vallalla on edelleen käsitys että lastensuojelu on yhtä kuin sijoitus. Koulussa on myös opettajilla ja koulutoimenjohdolla käsitys, että ehkäisevä lastensuojelu on sitä työtä mitä ainoastaan kuraattori, terveydenhoitaja ja psykologi tekevät. Eli ei nähdä, että koko kouluyhteisössä kaikkien aikuisten kasvatustyö on myös ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä”

Nuorisotoimessa koetaan lasten- ja nuorten hyvinvointisuunnitelman tekeminen tärkeäksi yhteistyötä edistäväksi asiaksi, mutta parantamisen varaa yhteistyössä on edelleen. Hyvä esimerkki nuorisotoimen työstä on:

”Olemme kirjoittaneet tukimateriaalia lapsen tilanteen arvioimiseksi, luoneet arkipäivän tilanteisiin ohjeet ja menettelytavat lastensuojelulain pohjalta, joiden mukaan työntekijän tulee toimia. Tämä tuo turvaa työntekijälle, kun hän miettii, onko lastensuojeluilmoitukseen tarvetta”

Kuntakoon mukaan tarkasteltuna näyttävät toimintatavat ja -mahdollisuudet parantuneen keskimääräistä useammin pienissä (asukasluku alle 30 000) kunnissa.

3.4 Ehkäisevien palvelujen tarjonta

Kyselyssä tiedusteltiin minkälaisia ehkäisevän lastensuojelun palveluja kunnassa on tarjolla. Vastaajia pyydettiin arvioimaan, onko heidän kunnassaan palveluita sopivasti, liian vähän tai ei lainkaan. Luokituksena käytettiin samaa kuin vuonna 2008

Lastensuojelun Keskusliiton ja Talentian tekemässä Lastensuojelulain toteutumisen -selvityksessä. Lisäksi vastaajilta kysyttiin, ovatko lasten ja perheiden palvelut parantuneet.

Tulosten mukaan kunnissa on parhaiten saatavilla lasten päivähoitoa. Ero muiden palvelujen saatavuuteen on huomattava. Myös lasten aamu- ja iltapäivätoimintaa sekä oppilashuollon palveluja näyttää olevan tarjolla kaikilla vastaajien työpaikkakunnilla, joskin yli puolet vastaajista arvioi myös näiden tarjonnan liian vähäiseksi.

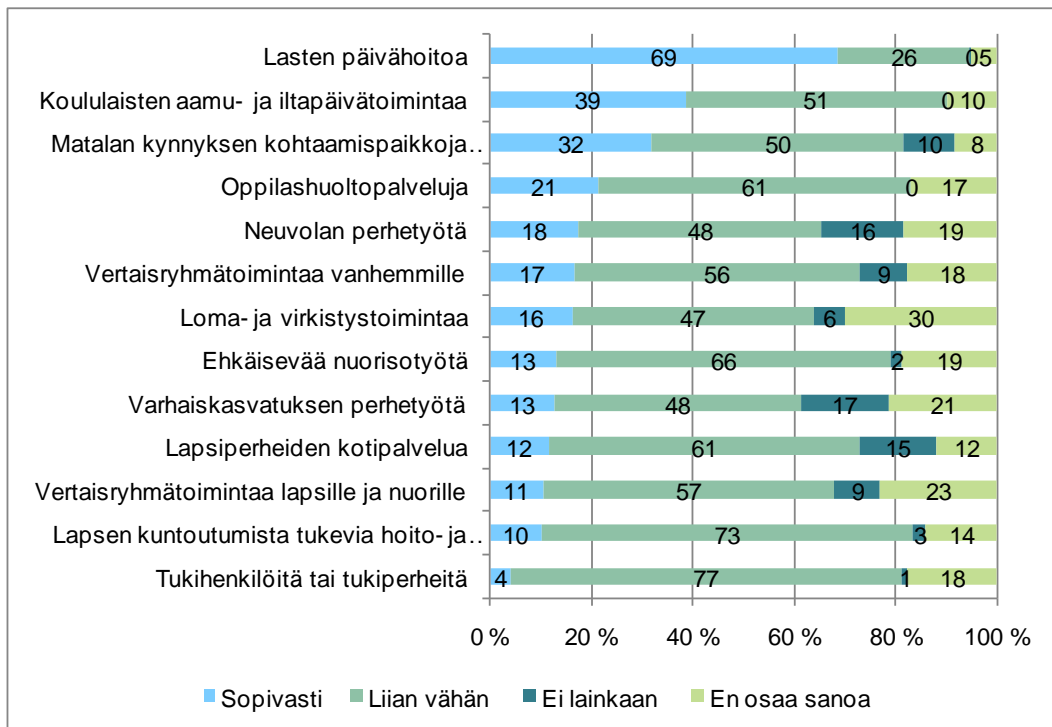
Suurin puute puolestaan näyttäisi olevan lapsiperheiden kotipalveluista, tukihenkilöistä ja -perheistä sekä lasten kuntoutuspalveluista (yli 70 %:ssa vastauksista arvioitu liian vähäiseksi tai ei ollenkaan olevan tarjolla). On nähtävissä, että on olemassa kuntia, joissa ei ole lainkaan kotipalvelua lapsiperheille, ei vertaistoimintaa vanhemmille tai lapsille ja nuorille, eikä matalankynnyksen kohtaamispaikkoja tai lastenneuvolan tai varhaiskasvatuksen perhetyötä. Kuntakoon mukaan tarkasteltuna päivähoitopaikoista sekä koululaisten aamu- ja iltapäivähoitopaikoista näyttäisi olevan pulaa eniten 50 001–100 000 asukkaan kunnissa ja parhaiten niitä on tarjolla kaikkein pienimmissä, alle 10 000 asukkaan kunnissa. Myös oppilashuoltopalveluja on hyvin tarjolla pienissä kunnissa ja puutetta niistä on useimmin keskikokoisissa (30 001–50 000 ja 50 001–100 000 asukkaan kunnissa).

Suurimmilla kunnilla on kaikkein heikoimmin ehkäisevää nuorisotyötä. Suuret kunnat pärjäävät puolestaan parhaiten tarkasteltaessa vanhemmille sekä lapsille ja nuorille tarjotun vertaistoinnin saatavuutta sekä matalan kynnyksen palveluja.

Lapsiperheiden kotipalvelut puuttuvat kokonaan useimmin alle 30 000 asukkaan kunnista.

Varhaiskasvatuksen perhetyön, tukihenkilöiden ja -perheiden palveluissa sekä lapsen kuntoutuspalveluissa ja toimeentulon tarjonnassa kuntakoolla ei näytä olevan merkitystä.

Kuvio 6. Ehkäisevien palvelujen saatavuus

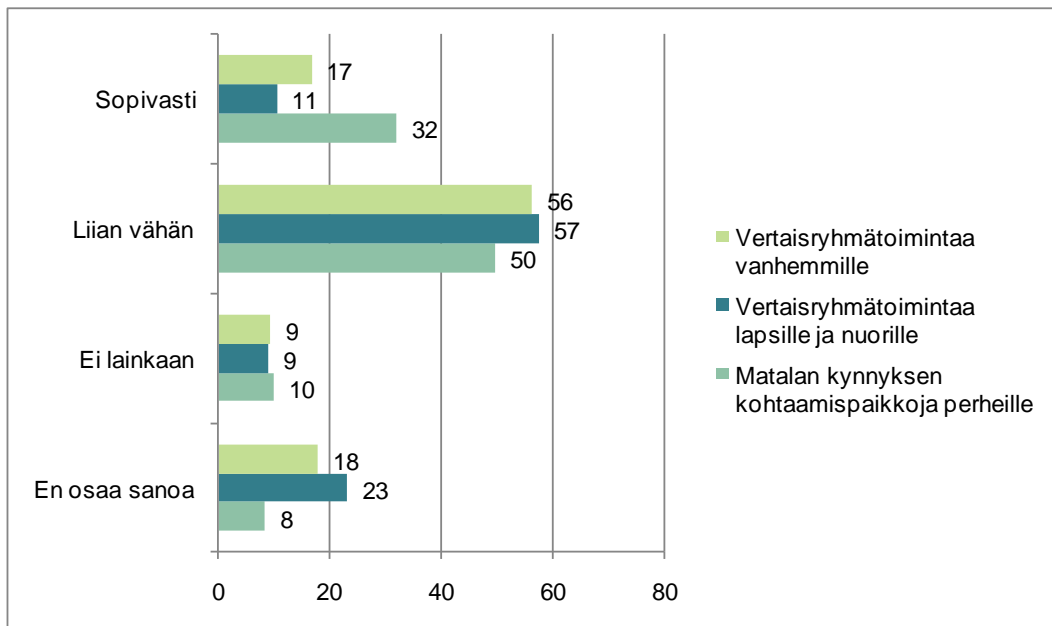

Tulosten perusteella näyttää, että ehkäisevän lastensuojelun palveluita on usein helpoiten saatavilla, kun tarvitaan suoraan lapselle kohdennettua ehkäisevää lastensuojelua. Tämän kaltaisia palveluita ovat juuri lasten päivähoito tai koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta. Perheelle kohdennettujen ehkäisevän lastensuojelun palvelujen saatavuus on jo vähäisempää. Siten useimmiten liian vähän on saatavilla perhetyön palveluita sekä neuvolassa että varhaiskasvatuksessa, kuten myös lapsiperheiden kotipalvelua.

Kuviossa 7. on erikseen tarkasteltu vertaisryhmätoiminnan ja matalan kynnyksen palveluita, joiden osalta saatavuus näyttää olevan melko vähäistä. Vastaajista alle 20 % arvioi, että vertaisryhmätoimintaa on ylipäätään kunnassa saatavilla ja puolestaan 10 %:ssa kuntia ei vertaisryhmäpalveluita ollut lainkaan saatavilla. Matalankynnyksen palveluita oli saatavilla noin kolmasosassa kuntia ja 10 %:ssa kuntia matalan kynnyksen palveluita ei ollut lainkaan tarjolla. Vastaajista yli puolet oli sitä mieltä, että näitä palveluita on tarjolla liian vähän.

Kuvio 7. Vertaisryhmätoiminnan ja matalan kynnyksen palvelujen saatavuus

Vastaajien mukaan lasten ja perheiden palvelut eivät ole paljoakaan parantuneet lastensuojelulain aikana. Puolet vastaajista on sitä mieltä, että parantumista on ollut vähän tai melko vähän, vain yksi prosentti arvioi parannusta olleen paljon. Lisäksi monet päivähoiton, koulun ja nuorisotoimen vastaajat eivät ole osanneet ottaa asiaan kantaa, mikä ehkä kertoo siitä, ettei ainakaan suuria muutoksia ole tapahtunut. Sosiaalitoimen edustajat näyttävät olevan parhaiten tietoisia palvelujen kehityksestä.

3.5 Mikä toimii, mikä takkuu ja mitä pitäisi kehittää ehkäisevässä lastensuojelussa?

Kyselyssä tiedusteltiin avoimilla kysymyksillä kaikilta vastaajilta, mitkä asiat lastensuojelussa ovat parantuneet ja mitkä asiat heikentyneet uuden lastensuojelulain myötä sekä mitä asioita pitäisi kehittää. Uuden lastensuojelulain tuomista parannuksista kerrottiin huomattavasti useammin kuin heikennyksistä. Kehittämideoita antoi 62 % vastaajista. Tulos antaa selvää viitettä siitä, että muutosta parempaan on koettu. Tarvetta kehittämiseen on kuitenkin edelleen.

Kaikkien vastausten mukaan tärkeimmäksi lain tuomaksi parannukseksi koetaan, että lastensuojeluilmoitusten tekemisen kynnyks on madaltunut. Resurssipulan vaikeutuminen on sen sijaan useimmin mainittu lain tuomaksi heikennykseksi. Ehkäisevän lastensuojelun kehittämiseksi esitetään kaikkein yleisimmin lisää resursseja lastensuojeluun. Yhteistyön lisääminen on kehittämissuhteissa selkeästi toisella sijalla.

Lastensuojelulain tuomat parannukset ehkäisevään lastensuojeluun

Neuvoloissa koetaan, että perheille annetaan tukea aikaisempaa nopeammin ja varhaisemmassa vaiheessa kuin ennen. Nähdään, että painopiste työssä on siirtynyt enemmän ehkäisevään työhön, ja että lapsen näkökulma tulee paremmin esille.

Todettiin myös, että lastensuojelun imagon kannalta on hyvä, jos perheille voidaan antaa varhaista tukea, eikä heti ongelmien ilmaantuessa tarvitse ryhtyä radikaaleihin toimenpiteisiin.

Kynnys lastensuojeluilmoituksen tekemiseen on neuvoloissa madaltunut ja ilmoituksen tekeminen on selkiintynyt. Neuvolan yhteistyö sosiaalitoimen kanssa on helpottunut, yhteydenotto ja konsultointi asiakkaiden ongelmissa toimivat aikaisempaa paremmin. Resurssillisäyksistä mainittiin vain neljässä vastauksessa.

Muina kommentteina mainittiin muun muassa, että lastensuojeluun on kiinnitetty kunnan korkeimmalla tasolla huomiota, kun lastensuojelun suunnitelman tekemiseen on velvollisuus. Koulutus on koettu hyväksi asiaksi ja neuvolatyössä on täsmennetty sen velvollisuutta huolehtia lasten hyvinvoinnista.

Myös päivähoidossa pidetään perheiden auttamisen varhentumista tärkeimpänä lastensuojelulain tuomana parannuksena. Puuttumisen kynnys on madaltunut, huolista puhutaan aikaisemmin ja lastensuojelutarpeen selvityksiä tehdään reippaammalla aikataululla. Päiväkodeissa ei sen sijaan koeta yhteistyön lisääntyneen niin vahvasti kuin neuvoloissa. Tärkeäksi kuitenkin mainitaan konsultoinnin helpottuminen: perheen asioista voidaan keskustella tekemättä välttämättä lastensuojeluilmoitusta.

Lastensuojeluilmoituksen tekeminen on helpottunut myös päivähoidossa. Vastauksissa mainitaan myös, että ilmoitukset tutkitaan nopeammin kuin ennen. Resurssien lisääntymistä todettiin vain viidessä vastauksessa.

Lastensuojelulaki sai päivähoidon työntekijöiltä myös kehuja. Uusi laki on laajempi ja selkeämpi kuin entinen. Laki on herättänyt työpaikoilla keskusteluja, joista voi syntyä uusia ajatuksia ja kehittämisen mahdollisuuksia. Koulutus sai työntekijöiltä kiitosta.

Sosiaalitoimen edustajat arvioivat lastensuojelulain vaikutuksia erilaisesta näkökulmasta kuin terveydenhoitajat neuvolassa tai päiväkotien työntekijät, koska laki toi muutoksia erityisesti lastensuojelun sosiaalityöhön. Sosiaalityöntekijät tuovat esiin lain myönteisiä vaikutuksia omaan työhönsä monipuolisesti, mutta eivät arvioi sitä niinkään ehkäisevän lastensuojelun kannalta.

Sosiaalitoimessakin pidettiin usein lastensuojeluilmoitusvelvollisuuden laajentumista hyvänä asiana. He painottivat vastauksissaan kuitenkin enemmän prosessin "seuraavaa vaihetta" eli lastensuojelutarpeen selvittämisen kehittymistä. Selvitykset pyritään tekemään kaikista ilmoituksista ja mahdollisimman nopeasti. Ohjeet työlle ovat selkeät ja toiminta on aikaisempaa suunnitelmallisempaa.

Monet sosiaalityöntekijät kertoivat, että lapsilähtöinen työtapa on yleistynyt, lapsia tavataan ja kuullaan ja heidän etunsa otetaan aikaisempaa paremmin huomioon. Tämä on ollut myös lastensuojelulain tärkeä tavoite.

Koulujen vastauksissa mainitaan useimmin parantuneena asiana, että lastensuojeluilmoituksen tekemisen kynnys on madaltunut. Yksi kuraattori toteaa, että ehkäisevän työn tekijöillä on nyt lain tuki keskittyä tekemään ehkäisevää työtä. Ei voida juridisesti perustella mitenkään sitä, että esim. kuraattoreiden tulisi tehdä pääosin korjaavaa lastensuojelua koulun sosiaalityössä. Lastensuojelu on enemmän esillä kouluissa, koetaan, että se on muidenkin kuin sosiaalitoimen tehtävä.

Nuorisotoimen edustajat pitävät yhteistyön lisääntymistä kaikkein tärkeimpänä lastensuojelulain tuomana parannuksena. Keskustelu lastensuojelusta ja

moniammatillisesta työstä on hyvinvointisuunnitelmien myötä lisääntynyt. Lastensuojeluilmoitusten tekemiseen suhtauduttiin myös myönteisesti.

Mitkä asiat ovat heikentyneet uuden lastensuojelulain myötä?

Kyselyssä tiedusteltiin avoimella kysymyksellä myös mahdollisia lastensuojelulain tuomia heikennyksiä. Monet vastaajat eivät tähän kysymykseen vastanneet lainkaan tai eivät osanneet siihen ottaa kantaa. Sosiaalityöntekijöillä oli muihin vastaajiin verrattuna selvästi enemmän kokemuksia heikentyneistä asioista.

Neuvoloiden ja päivähoidon vastauksissa tuotiin esiin resurssipulan pieneneminen kun työmäärä on lisääntynyt mutta henkilöstömäärä ei. Ruuhkia on tullut muun muassa lastensuojelutarpeen arviointiin. Lisäksi kuntien rahatilanne on heikentänyt palveluja. Valtiovallan varoja toivottiin myös kohdennettavan ehkäisevään työhön.

Sosiaalitoimen edustajat kokivat, että kirjaaminen ja dokumentointi vievät entistä enemmän aikaa varsinaiselta asiakastyöltä. Lastensuojeluilmoituksia ei ehditä selvittää lain mukaisissa aikarajoissa. Lastensuojelutarpeen selvitykset vievät sosiaalityöntekijöiltä liikaa aikaa.

”Työajasta menee suuri osa kirjaamiseen ja päätöksiin. Ilmoituksia tulee enemmän, mutta suuri osa ei johda asiakkuuteen, koska ei ole tarjolla tukitoimia, varsinkaan nuorille.”

Yhteistyökumppaneiden yhteistyöpyynnöt (perheissä käynnit yhdessä, yhteiset neuvottelut yms.) perheiden lastensuojelutuen kartoittamiseen ovat vähentyneet. Lastensuojeluilmoituksesta on tullut liian hallitseva. Lastensuojelun sosiaalityöhön kasaantuu asiakkaita, joiden auttaminen voisi hoitua ennaltaehkäisevin lastensuojelun tukitoimin, toteaa eräs sosiaalityöntekijä.

Nuorisotoimen vastauksissa tuodaan selkeimmin esiin resurssipulan lisääntyminen.

Ehkäisevän lastensuojelun kehittämistarpeet

Kyselyn vastaajat tarjosivat ehkäisevän lastensuojelun toteuttamiseksi kehittämisajatuksia, jotka eivät sinänsä ole uusia, mutta ovat ajankohtaisia täsmennyksiä tämän hetken ehkäisevän lastensuojelun kehittämiseksi. Ehkäisevän lastensuojelun monimuotoisuus, eri toimijoiden voimavarojen ja yhteistyön parantaminen, työn koordinointi sekä lapsen edun merkitys tulevat vastauksissa esille. Samaten vastaajien näkemyksen mukaan tarvitaan myös osaamisen vahvistamista sekä yhdessä tekemisen opettelua. On hyvä muistaa, että monilla hallinnonaloilla yksin tekemisen traditio on pitkä ja siitä irtautuminen vaatii systemaattisesti toteutettua yhteisöllisyyden vahvistamista, joka ei toteudu ilman johdon tukea.

Eri hallinnonalojen työntekijöiden yhteistyön lisääminen oli myös usein lausuttu toive. Yhteistyön kannalta on olennaista, että laaditaan yhteiset tavoitteet ja yhteiset suunnitelmat ehkäisevälle työlle. Koulutuksen lisääminen eri toimijoille lastensuojeluasioissa voisi parantaa myös yhteistyötä. Koulutuksen tulisi kohdentua sisällöllisten näkökulmien lisäksi myös dialogisen vuoropuhelun vahvistamiseen kunnan eri hallinnonalojen ja toimijoiden välillä.

Päivähoidossa toivotaan suhteellisesti enemmän yhteistyön kehittämistä kuin muiden ammattiryhmien vastauksissa. Päivähoidon jäsentymätön rooli ehkäisevän lastensuojelun toimijana tulee esille useassa vastauksessa. Positiivista kuitenkin on,

että päivähoitolla on halu nostaa esiin omaa rooliaan ehkäisevän lastensuojelun toimijana ja tärkeänä yhteistyökumppanina neuvolan ja sosiaalitoimen kanssa. Päivähoidon henkilöstön ammattitaidon arvostamisessa ja mielipiteiden kuulemisessa koetaan olevan parantamisen varaa.

”Päivähoidon mahdollisuuksien ymmärtäminen ja tehokkaampi käyttö ennaltaehkäisevänä palveluna. Päivähoidon henkilöstön ammattitaidon arvostaminen ja kuunteleminen olisi tärkeää. Päivähoito on matalankynnyksen paikka jossa perheet kohdataan toisin kuin soskussa.”

Toki sosiaalitoimessakin toivotaan yhteistyötä lisää, mutta ei niin usein kuin neuvolassa ja päivähoitossa. Sosiaalityöntekijöiden vastauksissa esitetään, että ehkäisevän lastensuojelun kehittämisen tulisi olla jonkun vastuulla, esimerkiksi johtavalla sosiaalityöntekijällä, koska tarvitaan työn koordinaatiota sosiaalitoimen ja peruspalveluiden välillä.

On selvää, että ehkäisevän lastensuojelun johtamisrakenteista tulee sopia nykyistä selkeämmin. On mielenkiintoista pohtia, miten johtaminen parhaiten tukee ehkäisevän lastensuojelun toteutumista. Sosiaalitoimen asiantuntijoiden vastausten mukaan johtaminen voisi tapahtua sosiaalitoimesta käsin. Toisaalta, kun suurin osa ehkäisevän lastensuojelun toteutuksesta on peruspalveluissa, olisiko mahdollista löytää työn johtamiselle ja koordinoimiselle jokin taho sosiaalitoimen ulkopuolelta. Tuottaisivatko uudet johtamisen rakenteet lastensuojeluun vielä nykyistä enemmän yhteisvastuullisuutta ja kokemusta siitä, että lastensuojelu on kunnan kaikkien toimijoiden yhteinen asia?

Yhtenä hyvänä ja luovanakin ratkaisuna voidaan pitää nuorisotoimen edustajien esittämään ehdotusta yhteistyön kehittämiseksi. Nuorisotoimen vastaajien mukaan ehkäisevästä lastensuojelusta on saatava nykyistä tavoitteellisempaa toimintaa, joka voisi toteutua esimerkiksi sektorirajat ylittävän resursoinnin avulla. Resurssit tulee heidän mielestään kohdistaa muille sektoreille kuin sosiaalitoimeen, jotta ehkäisevää työtä voidaan parantaa. Sosiaalitoimelta toivotaan joustavia työaikoja ja salailusta luopumista, jotta yhteistyö voisi toimia kitkattomammin. Vaikka lastensuojelulaki antaa tiukat raamit salassapidolle ja vaitiolovelvollisuudelle, on lapsen palvelujen järjestymiseksi mahdollista antaa niitä tietoja, joita palvelujen järjestymisen vaatii. Tässä suhteessa tarvitaan myös valtionhallinnon taholta aloitteellisuutta, jonka avulla tuetaan tämän kaltaisia uusia yhteistyön mahdollisuuksia ja aloitteita. Uudet työmallit ja kasvatuksellisuus ovat myös nuorisotoimen kehittämideoita.

Eräs vastaaja toteaa, ”pelottaa lastensuojelun ja ennalta ehkäisevän nuorisotyön sekoittuminen sosiaalimössöksi. Sen vuoksi vireillä oleva lapsi ja nuorisopolitiikan koordinaation kehittämisajatuksiin on perehdyttävä huolella eikä tehtävä liian nopeita ratkaisuja kuten oli ajatus sekä lastensuojelulain että nuorisolain pikaisestakin muuttamisesta.”

Pääsääntöisesti ehkäisevä lastensuojelu mielletään varsin kapeasti kunnan peruspalveluissa ja lastensuojelussa toteutettavaksi toiminnaksi. On siis tärkeää, että eri sektoreiden osaamista vahvistetaan sekä sisältöjen että yhteisen kehittämistyön osalta. Osa vastaajista nosti hyvinvointisuunnitelmien laatimisen sekä systemaattisen seurannan ja arvioinnin toimivaksi välineeksi lisätä yhdessä tekemisen osaamista, vaihtaa tietoja eri hallinnonalojen osaamisesta sekä jäsentää tieto- ja osaamisvajeita ehkäisevästä lastensuojelusta. Hyvinvointisuunnitelmien toteuttamisen ja toimeenpanon prosessiin olisi mahdollista myös jatkossa kytkeä järjestöjen ja seurakuntien asiantuntijoita, jolloin myös näistä toimijoista tulisi luonteva osa ehkäisevän lastensuojelun toimijakenttää ja samalla myös tieto järjestöjen ja

seurakuntien osaamisesta ja palveluista välittyisi tarvittaville tahoille. Kyselyyn vastanneista ainoastaan sosiaalitoimen vastauksissa osattiin kaivata järjestöjen ja vapaaehtoistoimijoiden apua ehkäisevään lastensuojeluun. Muut vastaajat eivät esittäneet tällaisia työn kehittämisen toiveita lainkaan.

Koulutusta lastensuojelusta toivottiin kaikille ammattiryhmille, jotka työskentelevät lasten parissa. Osaamisen vahvistamisen ei ole koskaan tarkoituksenmukaista olla yksipuolista. Tästä syystä on tärkeää myös varmistaa, että vastaavasti lastensuojelun asiantuntijat saavat riittävästi tietoa ehkäisevän lastensuojelun muiden toimijoiden osaamisesta ja mahdollisuuksista toimia ehkäisevän lastensuojelun kentällä. On myös hyvä muistaa, että eri hallintokunnista havaitaan ja paikallistetaan erilaisia ilmiöitä. Ehkäisevän lastensuojelun asiantuntijat ovat avainasemassa asiakkaiden muuttuvia tarpeita paikannettaessa ja tulevaisuuden palvelutarpeita ennakoitaessa. Samalla ehkäisevän lastensuojelun toimijoille syntyy suurten asiakasmäärien myötä paljon kokemustietoa, jota on tärkeää päästä jakamaan muiden toimijoiden kanssa. On tärkeää ottaa kokemustieto huomioon myös palveluja suunniteltaessa ja toteutettaessa.

”Lastensuojelun pitäisi ymmärtää, että koulupudokkaat ovat sataprosenttisen varmasti yhteiskunnan syrjäytyneitä kansalaisia ja tulevia sosiaalitoimen iki-asiakkaita, jollei lastensuojelun tuella saada lapsia takaisin koulupenkkiin”, viestitettiin koulusta.

Myös tiedottamisen merkitys tuotiin esiin. Asiantuntijoiden välisen tiedottamisen kehittämistarpeet liittyivät vastaajien näkemysten mukaan lähinnä yksittäisiin asiakastilanteisiin. Sellaisia olivat esimerkiksi neuvolan toive saada tietoonsa, onko lapsi lastensuojelun asiakkaana tai onko tiedossa ollut lastensuojelun asiakkuus mahdollisesti lopetettu. Yksittäisiin asiakastilanteisiin kiinnittyvä lisätiedon tarve saattaisi poistua, mikäli ehkäisevän lastensuojelun toiminnan rakenteet ja prosessi olisivat nykyistä selkeämmät. Kun vastuunjaot on määritelty, toteuttavat toimijat omaa työtään voidessaan olla varmoja, että omalla työllä täydennetään ehkäisevän lastensuojelun tai lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun toiminnan kokonaisuutta. Tiedonkulun tarpeita pohdittaessa tuotiin esiin myös se, että ehkäisevästä lastensuojelusta pitäisi nykyistä tehokkaammin tiedottaa sekä asiakkaille että päättäjille. Tiedottaminen lisäisi palveluihin hakeutumista, mitä ei kunnissa välttämättä pidetä hyvänä asiana. Siten saataisiin kuitenkin käsitys siitä, kuinka suuri palvelujen tarve todellisuudessa on. Tämä olisi tärkeää tietoa kuntien päätöksentekijöille. Jotta päättäjät voisivat huomioida lapsen edun päätöksiä tehtäessä, tulee siis tietoa ehkäisevästä lastensuojelusta ja ehkäisevän lastensuojelun toimijoiden havaitsemista palvelutarpeista välittää päättäjille.

Ehkäisevän lastensuojelun käytössä olevat toimintamuodot ovat kiinnittyneet liikaa perinteisiin toiminnan tapoihin ja nyt pystytään lähinnä tarjoamaan oman toiminnan tehostamista. Lisätyt tapaamiskerrat lapsen tai perheen kanssa tai esimerkiksi lapsen yksilöllinen kohtaaminen ja huomioiminen entistä tiiviimmin ovat näitä ehkäisevän toiminnan muotoja kussakin palvelussa. Ehkäisevä lastensuojelu tarvitsee kehittyäkseen entistä monimuotoisempia toimintatapoja sekä sen ratkaisemista, miten peruspalveluissa on mahdollista saada hyödynnettyä muiden toimijoiden tarjoamia palveluja. Miten ehkäisevien palvelujen kirjo saada asiakkaan käyttöön, kun ei ole olemassa peruspalvelujen välistä lähetekäytäntöä ja ehkäisevää lastensuojelua ei varsinaisesti johda kukaan, joka voisi määrätä erilaisia lapsen ja perheen tarpeista määrittyviä palveluja tarjottaviksi resursseista tai palvelun järjestäjän epäroinnista huolimatta?

Vastaajien näkemyksen mukaan ehkäisevässä lastensuojelussa havaittuun tuen tarpeeseen voidaan vastata erityisesti viemällä apua lasten ja perheiden kotiin. Siten kuntiin kaivattiin erityisesti mahdollisuutta tarjota kotipalvelua ja kodinhoitoapua. Vanhempien katsotaan tarvitsevan konkreettista apua ja ohjausta arjen rutiineissa: ruuanlaitossa, pyykkäamisessä, lastenhoidossa. Yhdessä vastauksessa todettiin, että perhetyöntekijän keskusteluapu ei auta vanhempaa, jos hän ei jaksakaan pestä pyykkiä eikä tiskata. Mitä lähempänä ihmisten arkea työntekijä on, sitä helpompi hänen on olla avuksi. Yhtenä arjen työtä helpottavana ulottuvuutena oleva maatalouslomituksen merkitys perheiden hyvinvoinnille on näkökulmana jäänyt ehkäisevän lastensuojelun keskusteluissa kokonaan piiloon.

Samaten vastaajien kokemusten mukaan varhaisen puuttumisen toimia, avopalveluita, perhekeskusta ja muita matalankynnyksen palveluita tarvitaan lisää. Näistä toivomuksista on vastauksissa kerrottu monin eri sanoin. Tärkeänä pidettiin myös sitä, että perheet saavat erilaisia tukipalveluita, vaikka he eivät olisikaan lastensuojelun asiakkaita. Tämä ei ilmeisesti toteudu kaikissa kunnissa.

Näyttää siltä, että kunnissa ei ole riittävästi pohdittu ehkäisevän lastensuojelun palveluvalikoimaa. Ehkäisevään lastensuojeluun voisi kehittää esimerkiksi palvelutarjottimen, jolloin sekä asiakkailta että muilla ehkäisevän lastensuojelun toimijoilla olisi tiedossa, mitä missäkin on tarjolla ja miten kukin palvelu saadaan käyttöön. Kehittämisajatuksena voisi kiinnittää myös sen, että jatkossa päästäisiin tilanteeseen, jossa olisi mahdollista arvioida eri ehkäisevien palvelujen kustannuksia ja siten myös pitemmällä aikavälillä arvioida ehkäisevien palvelujen vaikuttavuutta. Nyt ehkäisevien palvelujen toteuttamisen yhtenä pulmana on, ettei niistä koituvia kustannuksia ole paikoin kovinkaan helposti määriteltävissä, eikä vaikuttavuutta juuri osoitettavissa. Ehkäisevän lastensuojelun merkityksen kirkastaminen päättäjille on kaikkien ehkäisevän lastensuojelun toimijoiden vastuulla.

Vaikka ehkäisevän lastensuojelun kustannuksista ei tällä hetkellä ole riittävästi tietoa, on selvää, että ehkäisevä lastensuojelu on sekä inhimillisesti että taloudellisesti tarkasteltuna järkevää. Jo tästäkin syystä ehkäisevään lastensuojelutyöhön kaivataan kipeästi lisää resursseja. Terveystieteiden vastauksissa perhetyöntekijöitä halutaan lisää sekä neuvoloihin että päiväkoteihin. Esitettiin toive siitä, että perhetyöntekijä tulee olla joka kunnassa ja heidän lukumääränsä tulee suhteuttaa lapsimäärään, vastaavasti kuin erityislastentarhanopettajien osalta toimitaan. Myös resurssien lisääminen on päivähoiton toiveena, erityisesti halutaan lisää perhetyöntekijöitä ja apua perheille kotiin.

"Mielestäni varhaiskasvatuspalveluiden yhteydessä pitäisi olla oma perhetyöntekijänsä toimimaan ammatillisen verkoston sekä perheen välille. Auttaen tuomaan neuvot ja tiedon konkreettisesti perheen elämään käytännön keinoin. Tällainen perhetyö voisi olla lähellä perhettä ja kynnyksen palvelun käyttöön matalampi kuin sosiaalipalveluiden kautta"

Sosiaalitoimen edustajat esittävät vahvasti resurssien lisäämistä peruspalveluihin ja perhetyöhön sekä kotipalveluun. Peruspalveluiden tulisi olla lapsen kasvua ja kehitystä edistäviä ja tukevia, jottei lastensuojelu kuormittuisi niin paljon. Jos peruspalvelut olisivat kunnossa, sosiaalityö ei kuormittuisi niin paljon, toteavat sosiaalityöntekijät.

Koulutkin haluavat resursseja ja yhteistyötä ehkäisevän työn kehittämiseksi. Resursseja toivotaan suoraan ennaltaehkäisevään toimintaan, ei projekteihin tai suunnittelijoiden työtä varten, vaan matalan kynnyksen toimintaan lasten ja perheiden pariin. Kouluissa tarvitaan lisää kuraattoreita ja psykologeja.

Sosiaalitoimeen ehdotetaan kodinhoitajajärjestelmän palauttamista ja neuvoloihin riittävästi terveydenhoitajia pikkulapsiperheiden riittäviin tapaamisiin.

Vastaajien näkemyksen mukaan ehkäisevän lastensuojelun määrittäminen ja toiminnan suuntaaminen vaatisi valtionhallinnon taholta johtamisen vahvistamista ehkäisevässä lastensuojelussa – ainakin kehittämisvaiheen tai toiminnan muotoutumisen vaiheen ajan. Vastaajien ehdotuksena oli paikoin kuntien määräysvallan pienentäminen. Vastaajat esittivät enemmän lainsäädännöllistä pakkoa ja sanktioita, jos ohjeet jää noudattamatta. Ehkäisevän lastensuojelun valvonta on kuitenkin hankalasti järjestettävä asia. Siten lainsäädännöllinen pakko ja erilaiset sanktiot eivät välttämättä ole toimiva tapa vahvistaa ehkäisevää lastensuojelua. Selvää kuitenkin on, että tarvitaan sekä poliittista että hallinnollista tahtoa asettaa ehkäisevä lastensuojelu kunnassa aidosti painopisteeksi, ei vain puheissa ja papereissa. Ehkäisevän työn tulokselliset toimintatavat tulee selvittää, ja vahvistaa niitä vastaamaan asiakkaiden tarpeita.

4 Johtopäätökset

4.1 Ehkäisevän lastensuojelun vakiintuminen osaksi peruspalveluja

Toteutetun selvityksen avulla jäsenettiin peruspalveluissa olevien yhteistyötahojen käsityksiä lastensuojelusta sekä arvioitiin sitä, millaisia toimintakäytäntöjä peruspalvelujen asiantuntijat ovat ehkäisevänä lastensuojeluna ottaneet käyttöönsä. Samalla halutaan myös antaa kehittämis ehdotuksia ehkäisevän lastensuojelun toimijoille siitä, millaisia toiveita peruspalveluissa tai sosiaalitoimessa on ehkäisevän lastensuojelun toteuttamisesta.

Lastensuojelulaissa vahvistettiin ehkäisevän työn asemaa ja osoitettiin vastuut sen hoitamisesta eri alojen lasten ja perheiden kanssa työskenteleville. Ehkäisevän lastensuojelun tilanne näyttäytyy vastauksissa moninaisena, kirjona. Kyselyyn vastanneiden, peruspalveluissa ehkäisevää lastensuojelua toteuttavien asiantuntijoiden käsitys ehkäisevän lastensuojelun sisällöstä ja lain sille antamista määrittelyistä on kyselyn valossa paikoin melko suppea.

Osassa vastauksista lastensuojelu koetaan kaikkien toimijoiden yhteiseksi tehtäväksi, jonka avulla edistetään laajasti lasten ja heidän perheidensä hyvinvointia. Toimiva lastensuojelun kokonaisuus edellyttää hyvää yhteistyötä eri hallinnonalojen kesken. Neuvoloissa ja päivähoitossa koettiin, että yhteistyö sosiaalitoimen kanssa on helpottunut ja yhteydenotot ja konsultointi asiakkaiden ongelmissa toimivat aikaisempaa paremmin. Lapsia kuullaan ja heidän etunsa otetaan aiempaa paremmin huomioon, sosiaalitoimessa on vahvistunut kyselyyn vastanneiden näkemysten mukaan lapsilähtöinen työskentelytapa. Kouluissa on koettu, että lastensuojelu on entistä enemmän esillä, ja lastensuojelu nähdään muidenkin kuin sosiaalitoimen tehtävänä. Ehkäisevälle työlle on nyt kouluissakin lain antama tuki. Nuorisotoimessa arvostetaan puolestaan lasten- ja nuorten hyvinvointisuunnitelmia yhteistyön lisääjänä lastensuojelussa.

Myös järjestöillä ja seurakunnilla on paljon osaamista ehkäisevän lastensuojelun alalla. Tällaisesta yhteistyöstä on paljon hyviä kokemuksiakin esimerkiksi perhekeskuksissa, perhepuistoissa, perhekahviloissa. Kuitenkin kyselyyn vastanneista ainoastaan kolmesta sosiaalitoimen vastauksesta löytyi maininta järjestöistä tai seurakunnasta ehkäisevän lastensuojelun potentiaalisena toimijatahona. Näyttää siltä, että kyselyyn vastaajat mieltävät ehkäisevän

lastensuojelun olevan ainoastaan kunnan palvelutuotantoon kiinnittyvää toimintaa. Toisaalta voi olla myös niin, että järjestöjen ja seurakunnan palveluita ei kunnissa riittävästi tunneta, eivätkä ne aina kuulu kuntien työntekijöiden vakiintuneeseen yhteistyöverkoston.

4.2 Ehkäisevän lastensuojelun toimintatavat ja käytettävissä olevat keinot

Kyselyyn vastanneiden mukaan lastensuojelulain myötä lasten ja perheiden tarvitsemia varhaisen tuen tukimuotoja ja palveluita ei ole riittävästi käytettävissä. Puolet vastaajista arvioi, että palvelut ovat parantuneet lastensuojelulain myötä melko vähän tai vähän. Vastaajista 36 % puolestaan katsoi, että toimintatavat ja -mahdollisuudet eivät ole muuttuneet. Kaikkein useimmin vastaajien toiveena lastensuojelun kehittämiseksi oli saada lisää resursseja, ja erityisesti kohdennettuna ehkäisevään perhetyöhön ja kotipalveluun.

Peruspalveluiden työntekijöiden on vaikeaa antaa lapsille ja perheille varhaista tukea, jos heillä ei ole käytettävissä tarvittavia tukitoimia tai palveluita. Eri-ikäisille lapsille ja heidän perheilleen kohdennettuja ehkäisevän lastensuojelun toimintamuotoja ja palveluita on olemassa runsaasti. Tehdyn selvityksen perusteella palveluja ei käytännössä ole kunnissa kuitenkaan tarjolla siinä määrin, mitä työntekijät arvioivat olevan lasten ja heidän perheidensä tarpeiden mukaista. Näyttää siltä, että ehkäisevässä lastensuojelussa ajaututaan helposti tilanteeseen, jossa lapselle ja hänen perheelleen tarjotaan vain niitä palveluja, joita kunnan omassa palveluvalikossa on helposti saatavilla. Toisaalta kunta saattaa rajoittaa esimerkiksi ehkäisevään lastensuojeluun soveltuvien palvelujen ostamista yksityisiltä palveluntuottajilta. Siten vaarana on se, että ehkäisevien lastensuojelun palvelujen tarjoamista määrittävät muut kuin lasten ja perheiden tarpeet. Tätä näkemystä vahvistaa esimerkiksi selvityksessä esiin noussut havainto, että lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun määrittämiä avohuollon tukitoimia toivottaisiin voitavan käyttää myös ennen lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun asiakkuutta. Kyselyyn vastanneet nostivat tämän kaltaisiksi palveluiksi esimerkiksi kotipalvelun, perhetyön ja tukihenkilötoiminnan.

Ehkäisevän lastensuojelun palveluissa on tärkeää olla monipuolinen ja portaittainen palveluvalikoima. Lasten ja perheiden erilaisissa siirtymävaiheissa matalan kynnyksen palveluina tai vertaistukena saatava tuki on osoittautunut tehokkaaksi keinoksi tukea lapsia ja perheitä. Tehdyn kyselyn mukaan vertaisryhmiä ja matalan kynnyksen palveluja ei ole joissain kunnissa tarjolla lainkaan ja joistakin puuttuu myös lakisääteinen lapsiperheiden kotipalvelu. Vääränlaisen palveluvalikoiman avulla vahvistetaan olemassa olevaa trendiä lastensuojelun kustannusten kasaantumisesta korjaavaan työhön. Vertaisryhmiä ja matalan kynnyksen palveluja puuttuu erityisesti pienistä kunnista. Näiden palvelujen osalta on jatkossa tarpeen tehdä kunnan peruspalvelujen ja järjestöjen sekä seurakuntien yhteistyötä, jotta järjestöjen ja seurakuntien kokemus ja osaaminen vertaisryhmätoiminnan toteuttajina saadaan monipuolisesti osaksi lapsiperheiden palveluvalikkoa.

4.3 Lastensuojeluilmoitukset takaavat yhteistyön

Lastensuojelulailla on ollut monia myönteisiä vaikutuksia. Keskeisenä lain tuomana parannuksena vastaajat pitivät lastensuojelun ilmoituskynnyksen madaltumista. Lastensuojeluilmoitusten tekeminen on lain voimaantulon jälkeen lisääntynyt. Sosiaalitoimen vastaajista 76 % kertoi vastaanotettujen lastensuojeluilmoitusten

lisääntyneen. Neljäsosa peruspalvelujen toimijoista kertoi tekevänsä lastensuojeluilmoituksia nyt enemmän kuin vanhan lastensuojelulain aikana.

Ilmoitusten tekemisen kasvu peruspalveluissa näyttää lisänneen eri toimijoiden yhteistyötä ja varhentaneen jossain määrin lasten ja perheiden saamia tukitoimia, mitkä ovat myönteisiä lain tuomia muutoksia. Huonoa on puolestaan se, että ilmoitusten määrä on noussut kohtuuttoman suureksi lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden resursseihin nähden. Peruspalvelujen on ensisijaisesti tuettava lasta ja hänen perhettään tarjoamalla lapsen tarpeita vastaavaa tukea. Tavoitteena on tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään. Joissain tilanteissa erityisen tuen suuntaamisesta ja riittävydestä on tärkeää saada neuvotella lastensuojelun asiantuntijoiden kanssa. Jos kunnassa ei ole luotu toimivia, monipuolisia konsultaatorakenteita, voi lastensuojeluilmoituksen tekeminen olla ainoa mahdollisuus päästä käymään tätä keskustelua. Siten lastensuojeluilmoituksia saatetaan joutua tekemään myös tilanteissa, joissa peruspalvelujen oma tuki ja siihen liitetty lastensuojelun konsultaatio voisivat olla lapsen tai perheen kannalta riittävä apu. Tehdyn selvityksen perusteella voi todeta, että joissain kunnissa ollaan edelleen peruspalveluissa siinä tilanteessa, että lastensuojelun konsultaatiota ei ole saatavissa ilman lastensuojeluilmoituksen tekemistä. Se merkitsee, että vasta lastensuojeluilmoituksen tekeminen takaa paikoin lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun ja peruspalvelujen välisen yhteistyön.

On selvää, että kasvavat ilmoitusmäärät ja lisääntyneet asiakasmäärät pistävät sosiaalityöntekijät koville. Sosiaalitoimen vastaajista 41 % kertoi, että ehkäisevään lastensuojeluun ei ole lainkaan aikaa. Lastensuojelutarpeen selvitykset kuormittavat sosiaalityöntekijöitä. Lisäksi lastensuojeluilmoitukset eivät läheskään aina johda lastensuojelun asiakkuuteen, mikä ei välttämättä johdu siitä, ettei lastensuojeluilmoitus olisi ollut aiheellinen, vaan kertoo enemmän siitä, että olemassa olevilla resursseilla ei pystytä vastaamaan lastensuojelussa olevaan työmäärään. Mikäli lapset ja perheet saisivat nykyistä tehokkaampaa apua ja tukea peruspalveluissa, ei kaikkiiin tehtyihin lastensuojeluilmoituksiin olisi lainkaan tarvetta. Iso haaste kunnissa on, miten ehkäisevän lastensuojelun tuen ja palvelujen tarjontaa voidaan parantaa peruspalveluissa, jotta lastensuojeluilmoitusten tekemiselle ei olisi niin suurta tarvetta.

Nuorisotoimen ja koulun tekemien lastensuojeluilmoitusten määrä näyttää selvityksen perusteella selvästi lisääntyneen. Juuri nuorten asiakasmäärien kasvu sekä avo- että sijaishuollossa sekä vastentahtoisten huostaanottojen kasvava määrä osoittavat, että nuorten auttamiseksi on tärkeää löytää uudenlaisia yhteistyön tapoja, varhaisen tuen muotoja sekä vahvistaa moniammatillista yhteentoimimista. Nuorisotoimea ja koulua voidaan pitää nuorten pulmatilanteiden havaintajoina avainasemassa ja kunnissa on tärkeää käydä keskustelua siitä, miten tätä asiantuntijuutta voitaisiin nykyistä enemmän hyödyntää ehkäisevän lastensuojelutyön kentällä.

4.4 Yhteistyö voimavarana

Peruspalveluiden ja lastensuojelun työntekijät tekevät kunnissa yhteistyötä. Yhteistyöstä on vastaajilla sekä myönteisiä että kielteisiä kokemuksia. Sen toimivuuden arvioi 70 % kyselyyn vastanneista vähintäänkin kohtalaiseksi. Samoin lastensuojelun asiantuntijoiden antamaa tukeakin 75 % vastaajista koki saavansa vähintään kohtalaisen hyvin. Joissakin kunnissa on ehkäisevän lastensuojelun tiimejä, joihin kuuluu eri sektoreiden toimijoita, ja niistä kokemukset näyttävät olevan hyviä.

Sosiaalityöntekijöiden kiireisyys ja vaihtuvuus vaikeuttaa yhteistyötä peruspalvelujen toimijoiden kanssa. Peruspalveluissa toivotaan, että lastensuojelulaki mahdollistaisi tiedon saamisen siitä, miten heidän tekemänsä lastensuojeluilmoitukset ovat sosiaalitoimessa edenneet ja ovatko perheet tulleet autetuiksi. Työntekijöiden vaihtuvuus katkoo myös käynnistyneitä yhteistyökumppanuuksia.

Päivähoidon asema ehkäisevän lastensuojelun yhteistyössä näyttää olevan selkiintymätön ja heikko verrattuna esimerkiksi äitiys- ja lastenneuvolan rooliin. Päivähoidolla on keskeinen asema lapsiperheiden arjen seuraamisessa ja mahdollisuudet luontevien kontaktien kautta auttaa lapsia ja perheitä. Päivähoidon työntekijät kokevat olevansa syrjässä ehkäisevän lastensuojelun yhteistyössä. He kaipaavat usein myös lastensuojeluun liittyvää koulutusta. Neuvoloiden terveydenhoitajat kertoivat muita useammin toimintatapojen ja -mahdollisuuksien parantumisesta. He ovat lastensuojelulain myötä saaneet rohkeutta puuttua perheiden ongelmiin varhaisessa vaiheessa

Pienissä kunnissa yhteistyö näyttää toimivan parhaiten, kun usein tunnetaan toisenkin sektorin työntekijöitä. Eniten vaikeuksia yhteistyössä on keskikokoisissa 30 000–100 000 asukkaan kunnissa. Keskikokoisissa kunnissa yhteistyö on ehkä liikaa yksittäisten työntekijöiden varassa, vaikka tarvetta toiminnan rakenteiden luomiselle olisikin. Keskinäinen tuttuus ei toimi kun kuntakoko kasvaa. Isoissa yli 100 000 asukkaan kunnissa yhteistyö on kuitenkin toimivampaa. Niissä on todennäköisesti pakko kehittää yhteistyölle rakenteita, jotta voidaan yleensä toimia.

Työntekijöiden suuri vaihtuvuus vaikeuttaa vakiintuneiden yhteistyökumppanuuksien syntymistä. Ehkäisevä lastensuojelu vaatii toimiakseen vakiintuneita toimintakäytäntöjä sekä rakenteita, joiden pohjalta eri alojen uudetkin työntekijät pystyvät helposti ja luontevasti toimimaan yhteistyössä lasten ja perheiden hyväksi.

4.5 Johtamista ja rakenteita on kehitettävä

Lastensuojelulaki edellyttää, että kunta tai useampi kunta yhdessä laatii lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi toimintaa ohjaavan suunnitelman. Sen tulee sisältää tiedot muun muassa lasten ja nuorten hyvinvointia edistävästä ja ongelmia ehkäisevästä toimista ja palveluista, lastensuojelun tarpeesta ja voimavaroista, palvelujärjestelmästä ja yhteistyön järjestämisestä. Ehkäisevän lastensuojelun tulee olla yksi painopistealue lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa. Valtuusto hyväksyy ehkäisevän lastensuojelun tavoitteet kunnassa ja päättää miten ehkäisevää työtä kehitetään ja millaisia voimavaroja siihen osoitetaan. Myös ehkäisevän työn johtaminen kunnassa tulee määritellä ja tehdä päätökset vastuuhenkilöistä.

Hyvinvointisuunnitelmia on kunnissa laadittu nyt reilun kahden vuoden ajan. Suunnitelma on valmiina arviolta kolmasosassa kunnista. Suunnitelmat eivät siis ole ehtineet ratkaisevasti vaikuttaa lastensuojelun johtamisen kehittämiseen ja rakenteiden luomiseen, mutta tarvetta tälle työlle selvästi on. Selvityksestä nousee esille tarve käydä keskustelua ehkäisevän lastensuojelun ja lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun toimijoiden välillä sekä toiminnan tavoista, uusista rakenteista sekä lasten ja perheiden palvelutarpeista. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmat voivat tässä toimia oivallisenä välineenä ja tarjoavat luontevan väylän käydä käynnistää tämä vuoropuhelu.

Ehkäisevä lastensuojelu on laaja tehtäväkenttä. Siinä on monia toimijoita ja laaja palveluvalikko. Sen johtamista ei ole syytä osoittaa johdettavaksi yhdelle hallinto-

kunnalle, vaan se kannattaa toteuttaa poikkihallinnollisesti. Lisäksi ehkäisevän lastensuojelun toimintavoista ja yhteistyöstä tulee olla selkeät suunnitelmat ja ohjeet, jotta moniammatillisuus voi tehokkaasti toteutua ilman tiedonkulun vaikeuksia. Ehkäisevän lastensuojelun pulmana on osittain myös se, että ehkäisevään lastensuojeluun suunnatut määrärahat ovat hallinnonalakohtaisia, jolloin ehkäisevän lastensuojelun johtaminenkin toteutuu hallinnonalakohtaisesti. Kuntien suurena haasteena on käydä keskustelua myös siitä, miten ehkäisevän lastensuojelun johtaminen voidaan toteuttaa, kuka varmistaa ja kantaa viime kädessä vastuun siitä, että ehkäisevän lastensuojelun toimintaa kehitetään aidosti asiakkaiden tarpeiden mukaan ja varmistetaan toiminnalle riittävät resurssit sekä turvataan lasten ja perheiden palvelujen asiantuntijoille työn tekemisen edellytykset.

Ehkäisevä lastensuojelu tarvitsee toteutuakseen johtamista ja toiminnan rakenteita. Näiden selkiyttämisen jälkeen voidaan ottaa laajasti käyttöön ehkäisevän lastensuojelun tukitoimia ja uudistaa palveluvalikkoa tarkoituksenmukaisella tavalla.

